

образование, неформальное образование, непрерывное образование, личность, формы, методы, средства.

Abstract. The article deals with the analysis of the specifics of the modern educational space under the influence of globalization, technization, integration processes, which requires the education realization throughout human life. The need to improve the existing educational field in the content and instrumental planes is determined; the need for not only professional training but also personnel retraining of different age and profile is proved. It has been found out that modern education does not satisfy the population's needs for obtaining qualitative education and obtaining new qualifications and needs qualitative reform. New, optimal forms of education in today's conditions can become informal education in all its diversity of forms, methods, modes, means, etc.

It has been established that content, strategy, methods of organization, pedagogical tools, means and ways of non-formal education implementation are actively developed by scientists and expert practitioners in Ukraine and abroad. Informal education involves a variety of obtaining relevant educational information through a variety of forms: courses, societies, trainings, projects, lectures, debates, seminars, etc. The research presents the basic characteristics of non-formal education.

Key words: education, reformation, formal education, informal education, continuous education, personality, forms, methods, means.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2018

І. І. Панчук

ОСОБИСТІСТЬ ВІРУЮЧОГО-ПРОТЕСТАНТА ВОЛИНСЬКОГО РЕГІОНУ: «ВІД ДОСВІДУ МАРГІНАЛЬНОСТІ ДО СВІДОМОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ»

Анотація. У статті проаналізовано окремі соціокультурні впливи на віруючого-протестанта та на протестантську громаду як спільноту віруючих з характерними для неї особливостями внутрішнього устрою, складу та функціонування. Дослідження має регіональний характер, зокрема конкретизується територією Волинського регіону, де упродовж останнього десятиліття пізній протестантизм демонструє стійку тенденцію зростання своєї присутності на релігійній мапі. На основі соціокультурного підходу, в основі якого лежить розуміння суспільства як єдності культури і соціальності, що конструюються та перетворюються діяльністю людини та акумулюється нерозривності тріади особистості, суспільства, культури та принципах позаконфесійності й світоглядного плюралізму здійснено дослідження образу віруючого як соціально-активного суб'єкта соціуму, який відчуває свою єдність з колективним

«ми» та є дієвим членом своєї релігійної общини. З'ясовано, що з періодом унезалежнення України на тлі загального росту релігійності та превалюючого впливу православ'я у волинському суспільстві сформувалось протестантське співтовариство, яке є економічно самостійними, соціально організованими та проходить шлях інституційного оформлення. Нині утверджується протестантський образ віруючого як активного члена соціуму.

В умовах компенсації нестачі душевного комфорту соціальної реальності віртуальною, протестантські конфесії Волинського регіону демонструють соціальну інтеграцію, а віруючі екзистенційну єдність. Відтак, у громадах пізніх протестантів (хоча які не позбавлені проблем внутрішнього розвитку) іманентне налагодження органічної комунікації, що призводить до відчуття єдності та духовного зв'язку між вірянами. Тому на макрорівні віруючий відчуває свою єдність з колективним «ми». А Церква та «брати і сестри» виступають своєрідними помічниками у подоланні життєвих труднощів один одному.

Ключові слова: віруючий-протестант, соціокультурний підхід, релігійна община, соціалізація, ціннісні орієнтації, соціальна діяльність, комунікація.

Постановка проблеми. Суспільні зсуви та зрушення нині іманентні для всіх сфер соціального життя. Такі процеси посилюють відчуття випадковості, нестабільності людського буття, зневіру та апатію щодо перспектив майбутнього розвитку. Як наслідок потреби реалізації у таких умовах життєвих програм актуалізується антропологічна проблематика в релігієзнавчих дослідженнях. Адже сучасні стрімкі процеси секуляризації, урбанізації, глобалізації зумовлюють формування антропологічно орієнтованої теології. Зосередження на проблемі людини та її потребах особливо іманентне для протестантизму. Така гуманізована зорієнтованість дозволяє протестантським конфесіям не лише наблизитися до проблем сучасної людини, але й часто-густо успішно їх вирішувати.

В умовах задекларованої свободи совісті у Волинському регіоні (за релігійною регіоналізацією охоплює Рівненську та Волинську області, а також північ Тернопільської області) на тлі перетворення православ'я у символ національної ідентичності, досить стійкі позиції в регіоні займає, по суті, ще одна християнська сила – протестантизм. Таким процесам сприяє: активне просування протестантизму зі сторони його послідовників; збіг протестантської етики та цінностей, що сприяють формуванню моделей поведінки у суспільствах з ринковою економікою; бажання реалізувати свою колективну суб'єктність (цей фактор успішно реалізується, насамперед, у протестантських общинах).

Поняття «віруючий-протестант» визначає людину, яка переконалася в існуванні Бога і стверджує, що врятуватися людина може тільки особистою вірою і приймає виключно авторитет Біблії. Така людина

акцентує увагу на присутності Божої волі у реалізації особистих потреб та програм життєдіяльності. Стиль життя вона намагається узгодити із положеннями Священного писання. При цьому індивід глибоко переконаний, що Бог допомагає набувати все необхідне для його щасливого життя. Підкреслимо, що протестанти відрізняються твердими віросповідними переконаннями: демонструють чітке знання Біблії, переконанні в єдиноістинності свого конфесійного вибору, тому свою релігію розглядають як єдине джерело знань про Бога.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Методологічною основою розвідки є соціокультурний підхід, в основі якого лежить розуміння суспільства як єдності культури і соціальності, що конструюються та перетворюються діяльністю людини й акумулюються в нерозривності тріади особистості, суспільства, культури. Науковий пошук здійснювався на принципах позаконфесійності та світоглядного плюралізму.

У концептуальному рішенні важливе значення для розкриття окремих аспектів соціокультурного портрета віруючих протестантських громад Волинського регіону мають праці вітчизняних та зарубіжних вчених, як П. Бергера, Т. Гаврилюк, В. Єленського, І. Каргіної, М. Мchedлова, М. Черенкова, П. Яроцького та інших.

Мета статті. Зважаючи на стрімкі трансформації сучасної соціальної реальності, наслідком яких, посеред інших, є відчуття дезорієнтації, безпорадності людини та поглиблення у них стану екзистенційного вакууму, актуальним постає аналіз окремих соціокультурних впливів на віруючого-протестанта та на протестантську громаду як спільноту віруючих з характерними для неї особливостями внутрішнього устрою, складу та функціонування. Наше дослідження має регіональний характер, так як конкретизується територією Волинського регіону, де протягом останнього десятиліття пізній протестантизм демонструє стійку тенденцію зростання своєї присутності.

Виклад основного матеріалу. Соціокультурні реалії кінця ХХ століття спонукали вихід протестантських конфесій із периферійної зони соціуму на авансцену, надавши їм якісно нового соціального статусу у суспільстві. Ми солідаризуємося із думкою М. Черенкова, що «в сучасному українському євангельському протестантизмі відбувається перехід від досвіду маргінальності до свідомої соціалізації в пострадянському та постхристиянському суспільстві» [8]. Такі процеси зумовлюють інституціональні трансформації у всіх пізньопротестантських конфесіях Волинського регіону.

В умовах глобалізації (пізній протестантизм є глобалістським за своєю суттю) постмодерністських тенденцій у Волинському регіоні, саме протестантські церкви – одні з тих, хто намагається опанувати мову сучасного суспільства та дати адекватну відповідь на наболілі/гострі питання сучасності. Цей факт надає протестантським церквам в умовах

Волинського регіону особливої привабливості. Окрім того, провідну роль у сучасному сприйнятті протестантизму, його доступності та живучості визначає жива реакція протестантської теології на антропологічні запити.

Під протестантизмом ми розуміємо сукупність самостійних конфесій, пов'язаних з ідеями Реформації. Ця «євангельська спільнота, відновлюючи історико-культурні та богословські зв'язки з парадигмою європейської Реформації, тим самим свідомо обирає європейську модель церковно-суспільних відносин. Релігійний та культурний плюралізм як світосприйняття, особистісно-індивідуальний підхід до питань віри й духовності» [8]. Без сумніву, протестантська ідентичність в українській національній культурі займає свою нішу. Проте «колективна ментальність оперує стереотипами масової релігійності, в яких протестанти є сектою західного християнства» [8].

Попри упередженість таких міркувань, нині протестантські конфесії являють певний простір, який має свій погляд на суспільно-політичний розвиток, соціальне служіння, місце і роль вірян у різних сферах суспільного буття. Будучи традиційним елементом духовного життя Волинського суспільства, вони мають певні спільні риси, і, найголовніше, пропонують свій варіант бачення світу, основою якого є спільні майже для всіх пізньопротестантських течій аксіологічні пріоритети – сімейні цінності, здоровий спосіб життя, трудова етика, благодійна справа. Хоча така уніфікація дещо деформує багату картину українського протестантизму, а відтак спроби його «узагальнення» наштосуються, насамперед, на активний опір вірних.

Важливим, на нашу думку, є те, що в усьому різноманітті підходів, форм, течій українського протестантизму виражається, на думку М. Черенкова, «невпинний богословський пошук, трансформації місіонерських парадигм, активний діалог церкви і суспільства» [9, с. 150]. І, зрештою, як вважає П. Яроцький: «Усі пізньопротестантські церкви і релігійні організації України ґрунтують своє світобачення, зокрема щодо ролі і місця релігії в сучасному секуляризованому суспільстві, на антропологічній парадигмі, надаючи пріоритетного значення громадянському суспільству» [10, с. 181].

Акцентуація на антропологічній парадигмі вченого є невинуватливою. Адже саме вона є ціннісною мовою не монологічного, а діалогічного спілкування протестантських релігійних лідерів із сучасним релігійним/секулярним соціумом. І, зрештою, саме в протестантській теології чи не найбільше прослідковується взаємовплив антропологічних уявлень із соціокультурними детермінантами. Насамперед, низка протестантських теологів намагаються спільно застосувати загальнохристиянську відповідь на наболілі питання антропологічної кризи.

Протягом останніх двох десятиліть євангельські громади Волинського регіону поповнилися тисячами новонавернених віруючих, для яких належність чи то до баптистської, чи адвентистської, чи

п'ятидесятницької церков стала важливою складовою та вплинула на подальше життя. Зважаючи на загальноукраїнські тенденції поповнення протестантських громад за останнє двадцятиліття, констатуємо, що схожі тенденції характерні і для Волинського регіону. Зокрема, основний склад усіх без винятку протестантських громад досліджуваного нами релігійного регіону сформований з людей, які у недалекому минулому вважали себе невірними/номінально віруючими, або ідентифікували себе із православ'ям. Проте, така ідентифікація мала здебільшого культурний сенс. Адже з кінця 80-х років XX століття для більшої частини населення Волинського регіону характерний був знак рівності між культурною, національною ідентичністю та православ'ям як носієм національної традиції. Проте вже тоді відчутним було те, що з однієї сторони позиціонувалась присутність православ'я у публічній сфері та високий рівень православної ідентифікації, а з іншої – доволі невелика кількість практикуючих православних віруючих. За більше як двадцятилітню історію незалежності України такі процеси стають дедалі відчутнішими. Тому сьогодні такий, дещо суперечливий характер української релігійності, є радше нормою. Більше того, саме православні інституції у Волинському регіоні є найвпливовішими, і почасти саме вони користуються підтримкою влади.

На такому тлі протестантські конфесії регіону відрізняються високою активністю та залученістю у всі види релігійних практик у межах громади, глибоким проникненням в догмати релігії. У такому аспекті протестантська громада виступає окремим соціально-релігійним середовищем, в якому відбувається формування світогляду віруючого, характеризується наявністю спільних інтересів та колективного духу.

Для усіх релігійних пізньопротестантських общин Волинського регіону характерні наявність діючої адміністративної структури, а також численних відділів: освіти, молодіжних, жіночих та дитячих, видавничих, інформації, здоров'я, суботніх та недільних шкіл, в рамках функціонування яких поєднується релігійна і соціальна життєдіяльність віруючих. Всі ці структурні компоненти у своїй соціальній діяльності керуються основними догматичними принципами протестантського віровчення. Висока консолідація одновірців, що підтримують між собою постійні неформальні зв'язки, зумовлює релігійну активність і визначає конфесійну ідентичність. Саме остання створює світоглядні та соціально-психологічні передумови інтеграції віруючих-протестантів в релігійні громади.

Релігійні інституції протестантів є найдинамічнішим сегментом релігійного поля Волинського регіону. Реалізацію своєї життєвої програми вірянин отримує і як член релігійної общини, і як член суспільства. При цьому, чим більше соціальних зв'язків акумулює у своєму досвіді особистість, тим її програма – насиченіша, яскравіша, багатопланова. Зважаючи на це, механізми соціокультурної детермінації особистості

віруючого-протестанта Волинського регіону ми розглянемо в трьох головних аспектах: генетичному (пов'язані насамперед з процесами релігійної соціалізації особистості), функціональному (описують основні форми життєдіяльності особистості як члена релігійної общини), теологічному (ціннісні орієнтації, що визначають сенс і мету життя віруючого).

Значне навернення, та, як наслідок, оновлення протестантського середовища регіону інтенсивно проходило протягом 90-х років. Відтак фактично 90% усіх протестантів є віруючими у першому поколінні і проходять початковий етап соціалізації у межах громади. Як наслідок, індивід долучається до протестантської спільноти. Причому, зауважимо, що цей процес є двостороннім: з однієї сторони, – це передача індивіду релігійного досвіду, а з іншої – процес його засвоєння. Саме релігійний досвід, який набувається віруючим протягом духовного шляху, є тим критерієм, за допомогою якого відрізняють справжню релігійність від її девіантних форм. Релігійний досвід у цьому сенсі виступає ідентифікаційним фактом щоденного повсякденного життя. Зважаючи на це, П. Бергер визначає стратегічну роль релігії при конструюванні людиною соціальної реальності, поясненні та підтриманні соціального порядку, сприйнятті існуючого порядку як єдино правильного. До того ж, на думку вченого, «ні релігійний досвід, ні релігійна рефлексія в сучасній ситуації не виникають так легко, як це відбувалося протягом попередніх історичних періодів» [3, с. 347]. Тому процес релігійної соціалізації – доволі довготривалий, що проходить протягом усього життя (до слова, зазначимо, що виділяють два типи релігійної соціалізації: первинну (пасивна) та вторинну (активна)).

У цьому аспекті особливість соціалізації віруючого-протестанта, в силу особливостей культурно-історичної ситуації, розпочиналася не в дитинстві, а уже в дорослому віці. Порушення роками радянської влади внутрішньосімейних традицій передачі релігійного досвіду сприяло тому, що лише частина (причому незначна) віруючих усіх протестантів Волинського регіону переживали процес релігійної соціалізації традиційним шляхом (насамперед через сім'ю) в дитинстві паралельно з іншими аспектами соціалізації – культурним, національним. Переважна ж більшість сучасних віруючих прийшла в Церкву уже в дорослому віці, внаслідок духовних пошуків чи місіонерської діяльності протестантських пасторів/пресвітерів.

Характерною особливістю соціалізуючих механізмів у протестантських общинах є вплив стилізованого механізму соціалізації (механізм соціалізації, який проявлявся у радянський період легального/напівлегального/ нелегального функціонування протестантських громад). Зокрема, він виявляється у рамках субкультури (до слова, зазначимо, що українські протестанти в радянському соціумі утворювали субкультурну групу типу всеохоплюючої інституції), де вона представляла собою сукупність норм, цінностей, поведінкових стереотипів, що обумовлювало

відмінний від інших соціальних груп стиль життя. Фактично, хоча українські протестанти нині активно «входять у світ», а не «втікають від нього», проте цей вплив ще відчутний, особливо у низці незареєстрованих громад. Відтак, сучасний український євангельський протестантизм, «входячи в простір протестантизму європейського, приймає виклик власним традиціям та перетворюється із стабільної маргінальної культури меншості в альтернативну релігійну культуру, а то й навіть у контркультуру, що намагається стати головним вектором суспільного розвитку» [8].

Очевидним виявом соціалізації релігії у цілому є соціальна діяльність релігійних організацій. Тому на функціональному рівні характерною особливістю віруючих протестантів є, насамперед, їх активна соціальна робота. Місцеві громади й регіональні організації п'ятидесятників, адвентистів, баптистів, свідків Єгови надають допомогу потребуючим. До прикладу, баптистська церква м. Луцька «Фіміам» проводить різноманітні заходи для людей з особливими потребами. На сьогодні трививнева реабілітація здійснюється шляхом наступних підрозділів служіння для неповносправних: реабілітаційний кабінет; щоквартальні святкові зустрічі; літні табори; рекреаційні (спортивні) ігри; групи з вивчення Біблії; особисте навчання, семінари; інтеграція неповносправних у домашні групи спільності; транспортування неповносправних на недільні богослужіння, домашні групи, будівництво складу та майстерні для ремонту візків; роздача візків; вирішення побутових проблем [5]. Фактично така робота є іманентною для кожної протестантської церкви регіону, про що свідчать сайти місцевих громад та суспільна думка в регіоні.

Відтак, активно включаючись у соціокультурні процеси, пізнопротестантські церкви в Україні створюють різноманітні форми організації громадського життя. В цілому, ці релігійні інституції ставлять собі за мету сприяти розвитку активності та підприємництва серед християн, надавати консультативну допомогу з економічних та юридичних питань, брати участь у реалізації благодійницьких програм, сприяти розвитку християнської освіти та організації бізнесу, проводити євангелізацію підприємницького середовища. Так, скажімо, Церква Християн Віри Євангельської України має відділ християн-підприємців. У кожній області цей відділ очолює обласний керівник, який координує роботу на місцевому та загальноукраїнському рівнях.

Окрім того, важливою особливістю таких процесів є той факт, що соціальна діяльність протестантських церков поєднується фактично із наверненням у протестантизм потенційних об'єктів цього процесу. Тому ми солідаризуємося із думкою П. Яроцького, що «конфесійна соціальна діяльність як обов'язок служіння ближнім все ж таки є однією з поширених форм євангелізаційної місії, яку здійснюють у сучасному світі всі релігійні організації» [10, с. 240].

Відтак, для окремо взятої особистості віруючого релігійна чи соціальна діяльність пов'язані з функціонуванням общини, почасти стають сферою, в якій вона знаходить себе і своє призначення. Адже спочатку людина стає членом общини, втікаючи від самотності, шукаючи психологічну опору та потребу спілкування. Згодом для вірянина релігійна громада стає місцем спілкування та самореалізації. Це є своєрідний механізм компенсації слабкості соціальних зв'язків, а відтак і одночасно постає виявом соціальної активності. Тому для більшості віруючих Волинського регіону пізньопротестантські общини є засобом задоволення духовних, естетичних, моральних потреб. Адже, до прикладу, на запитання: «Чому Ви є активним членом релігійної общини?» (опитування проводилося посеред п'ятидесятників та баптистів Волинського регіону), більшість вірян (респонденти саме називали себе так, заперечуючи термін «прихожани») відповіли наступним чином: служіння Богу та пізнання істини, духовне спілкування та збагачення, можливість спілкування з однодумцями, можливість надавати підтримку та бути потрібним для когось. Далі були варіанти відповідей: участь у спільних колективних практиках і т. д.

Важливим показником внутрішнього життя релігійної громади є характеристика методів роботи з парафіянами і специфіка побудови внутрішніх (між представниками однієї або різних церков) і зовнішніх (між церквою і суспільством) комунікацій.

За час української незалежності, на думку М. Балаклицького, протестантські ЗМІ пройшли в своїй еволюції 4 стадії (зауважимо, будучи всеукраїнської тенденцією, така стадіальність характерна і для Волинського регіону). Перша – 1990-ті роки – час «психологічного самвидаву». У текстах панувала емоційна піднесеність, безоглядна критика конкурентів, тотальна неувага до оформлення та редагування, бюджетування і маркетингу видань. Друга – початок 2000-х років – медійна сфера протестантських конфесій помітно комерціалізується. Третя – середина 2000-х років – перевагу Інтернету, початок розсилки електронних примірників видань, що дозволило залучити ширше аудиторне коло. Четверта – друга половина 2000-х років – характеризується усвідомленням влади медіа, тому і необхідністю підвищення рівня професіоналізації працівників ЗМІ. Тому в церковній медіасфері нормою стають обговорення професійних стандартів релігійних і світських комунікацій, дискусії, а іноді і відверті змагання зі світськими каналами комунікації [1, с. 180–181]. Під таким кутом зору позначимо, що комунікація сучасних протестантів Волинського регіону, як і України в цілому, демонструє потенціал розвитку.

Демонстративним є широкий спектр проблем, який визначається ЗМІ: релігійна освіта, соціальна сфера, вдосконалення, богословське тлумачення актуальних процесів у політиці, суспільстві, економіці, проблеми геополітики, військова проблематика, здоровий спосіб життя,

сімейна тематика й ін. Без сумніву, оптимізація комунікативної діяльності пізньопротестантських конфесій збагачує повсякденне життя віруючих, полегшує функціонування церкви і привертає громадський інтерес до неї. Важливо відзначити, що ці конфесії здатні будувати успішну комунікацію при будь-яких соціальних умовах і таким чином активно впливати на суспільне життя соціуму в цілому [4, с. 56].

У протестантських громадах особливу роль надають процесам міжособистісної комунікації, орієнтованої на розуміння. Можливість «спілкування з одновірцями за поглядами і світовідчуттям створює умови для обґрунтування людиною власної релігійної віри і впевненості в ній, а також сприяє реалізації конкретних факторів, що визначають ідентифікаційну поведінку віруючих та впливають на їх життя» [2, с. 202].

Тому всі члени пізньопротестантських общин здатні захищати своїх «братів» незалежно від їх соціального статусу, національної належності. Як наслідок – відчуття загальної безпеки: члени общини стають принаймні зовні позитивно налаштованими один до одного «братами і сестрами». Будучи об'єднаними спільною доктриною, цінностями, культовою практикою та маючи трансцендентну ціль, релігійна община надає певні можливості для самореалізації у різних сферах діяльності. Реалізуючи свій потенціал, насамперед, через певні форми соціальної діяльності та керуючись основними принципами протестантського вівровчення, віруючий-протестант отримує можливості для самореалізації в різних сферах діяльності. Таким чином, релігійна община у цьому сенсі стає важливим елементом соціальної структури суспільства. До того ж, що, на нашу думку, є надзвичайно важливим, утверджуючись, насамперед, у богоугодних справах, віруючий отримує ствердну відповідь щодо правильності обраного шляху.

Соціокультурна регуляція людської життєдіяльності здійснюється через призму цінностей. Наявність єдиної системи ціннісних орієнтацій постає основним інтегруючим суб'єктоутворюючим чинником релігійної громади. На шляху до пізнання духовних устремлінь індивіда ціннісні орієнтації відіграють роль аксіологічної підстави вибору потреб, життєвих інтересів, планів і способів їх реалізації.

В основі формуванні ціннісних орієнтацій віруючого-протестанта лежить цінність буття – істина, яка включає три поняття: 1) Особистість Бога; 2) Закон Божий; 3) Слово Боже (Священне Писання). Специфіка діяльності та особливості релігійної общини детермінуються, насамперед, системою поглядів, що включають знання про Бога, його ставлення до світу, майбутнє світу та окремо взятої людини. Відтак, спільні цінності, спільна доктрина, культова практика та спільна трансцендентна мета перетворюють групу віруючих у релігійну общину, що має спільні інтереси та яку об'єднує дух колективізму.

Ціннісні орієнтації віруючих-протестантів Волинського регіону мають свою специфіку. Фактично усі протестанти вважають себе носіями

цінностей європейської християнської традиції. Проте важливо підкреслити, що ціннісна свідомість віруючих протестантських общин Волинського регіону диференціюється від ліберально-демократичних (прозахідних) цінностей індивідуалізму та раціоналізму до традиційних національних орієнтацій соборного та альтруїстичного характеру.

Зокрема, проведене нами опитування серед представників п'ятидесятницьких та баптистських громад, а також релігійної організації свідків Єгови дає підстави стверджувати наступне. Яскраво вираженою рисою усіх без винятку протестантських громад є превалювання цінностей, які визначаються, насамперед, релігійним світоглядом – служіння Богу, допомога людям, віра, любов. Також усі протестанти високо цінують цінності суспільного та особистого блага, не останнє місце посідають цінності матеріального благополуччя.

Висновки і перспективи подальших розвідок. З періодом незалежнення України на тлі загального росту релігійності та превалюючого впливу православ'я у волинському суспільстві сформувалось протестантське співтовариство, яке є економічно самостійними, соціально організованими та проходить шлях інституційного оформлення.

Протестантські громади демонструють свою соціалізуючу роль у вихованні позитивних для суспільства ціннісних орієнтацій. Безумовно, не без труднощів долаючи стереотип «маргіналізованого майбутнього», набувають віруючі-протестанти роль духовних авторитетів в суспільстві. Нині утверджується протестантський образ віруючого як активного члена соціуму. Всі протестанти ідентифікують себе як віруючі люди з високим рівнем релігійності, активні члени своєї общини, які засуджують нездоровий спосіб життя, шкідливі звички, марнотратство.

Хоча, з одного боку, протестантські церкви намагаються протистояти явищам «осучаснення», проте вони демонструють чітку стратегію модернізації та намагаються стати невід'ємною органічною частиною сучасного світу. В умовах компенсації нестачі душевного комфорту соціальної реальності віртуальною, протестантські конфесії Волинського регіону демонструють соціальну інтеграцію, а віруючі екзистенційну єдність. Відтак, у громадах пізніх протестантів (хоча, які не позбавлені проблем внутрішнього розвитку) іманентне налагодження органічної комунікації, що призводить до відчуття єдності та духовного зв'язку між вірянами. Відтак на макрорівні віруючий відчуває свою єдність з колективним «ми». А Церква та «брати і сестри» виступають своєрідними помічниками у подоланні життєвих труднощів один одному.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991-2010 років : монографія / М. Балаклицький. – Х. : Харківське історико-філологічне товариство, 2011. – 379 с.

2. Балич Н. Л. Социологическое исследование идентификации верующих в религиозных общинах / Н. Л. Балич // Социологический альманах. – 2010. - № 1. – С. 196-203.
3. Бергер П. Религиозный опыт и традиция / П. Бергер // Религия и общество. Хрестоматия по социологии религии В. И. Гараджа [и др.]. – М. : Аспект Пресс, 1996. – С. 339-364.
4. Булыга И. И. Познепротестантские конфессии в социокультурном пространстве современного Волынского региона / И. И. Булыга // Власть и общество (история, теория, практика). – р – Тбилиси, 2015. – № 3 (35). – С. 50–60.
5. Євангельська церква «Фіміам» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ecsocman.hse.ru/data/020/174/1217/001.lapin.pdf>
6. Лапин Н. И. Социокультурный подход и социетально-функциональные структуры [Електронний ресурс] / Н. И. Лапин – Режим доступу: <http://fimiam.lutsk.ua>
7. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин / Общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов: Пер. с англ. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.
8. Черенков М. М. Соціокультурний вплив ідей реформації на соціально-богословську ідентифікацію українського євангельського протестантизму [Електронний ресурс] / М. М. Черенков – Режим доступу: <http://r500.ua/sotsiokulturnij-vpliv-idej-reformatsiyi-na-sotsialno-bogoslovsku-identifikatsiyu-ukrayinskogo-yevangel'skogo-protestantizmu>.
9. Черенков М. М. Протестантизм між Західним та Східним християнством – конфесійний трикутник / М. М. Черенков // Релігійна свобода: спецвипуск №2 наукового щорічника. Держкомнацрелігій України та Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України. Збірник наукових статей з теми «Міжконфесійні відносини у їх сутності і виявах в Україні». За загальною редакцією А. Колодного і В. Климова. – Київ: Світ знань, 2010. – С. 149-152.
10. Яроцький П. Л. Релігієзнавство: підручник. – К.: Кондор-Видавництво 2013. – 442 С. – С. 182.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Balaklytskyi M. Mediatyzatsiia protestantyzmu v Ukraini 1991-2010 rokiv : monohrafiia [Mediation of Protestantism in Ukraine 1991-2010: monograph] / M. Balaklytskyi. – Kh. : Kharkivske istoriko-filolohichne tovarystvo, 2011. – 379 s. (in Ukrainian)
2. Balich N. L. Sotsiologicheskoye issledovaniye identifikatsiy veruyushchih v religioznykh obshchinh [Sociological Research on the Identification of Believers in Religious Communities] / N. L. Balich // Socioologicheskij al'manah. – 2010. - No 1. – S. 196-203. (in Russian)

3. Berger P. Religioznyj opyt i traditsiya [Religious Experience and Tradition] / P. Berger // Religiya i obshchestvo. Hrestomatiya po sociologii religii V. I. Garadzha [i dr.]. – M. : Aspekt Press, 1996. – S. 339-364. (in Russian)
4. Bulyga I. I. Pozneprotetsantskije konfessii v sotsyokul'turnom prostranstve soveremennogo Volynskogo regiona [Pozneprotetsansky Confessions in the Socio-cultural Space of the Modern Volyn Region] / I. I. Bulyga // Vlast' i obshchestvo (istoriya, teoriya, praktika). – r – Tbilisi, 2015. – No 3 (35). – S. 50–60. (in Russian)
5. Yevanhelska tserkva “Fimiam” [The Gospel Church] [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://ecsocman.hse.ru/data/020/174/1217/001.lapin.pdf/>
6. Lapin N. I. Sociokul'turnyj podhod i societal'no-funkcional'nyje struktury [Socio-cultural Approach and Societal-functional Structures] [Elektronnij resurs] / N. I. Lapin – Rezhim dostupu: <http://fimiam.lutsk.ua> (in Russian)
7. Sorokin P. A. Chelovek. Civilizatsyja. Obshchestvo [Person. Civilization. Society] / P. A. Sorokin / Obshch. red., sost. i predisl. A. YU. Sogomonov: Per. s angl. – M.: Politizdat, 1992. – 543 s. (in Russian)
8. Cherenkov M. M. Sotsiokulturnyj vplyv idey reformatsiyi na sotsialno-bohoslovsku identyfikatsiyu ukrayinskoho yevanhelskoho protestantyzmu [Socio-cultural Influence of the Ideas of Reformation on the Social and Theological Identification of Ukrainian Evangelical Protestantism] [Elektronnyi resurs] / M. M. Cherenkov – Rezhym dostupu: <http://r500.ua/sotsiokulturnij-vplyv-idej-reformatsiyi-na-sotsialno-bogoslovsku-identifikatsiyu-ukrayinskogo-yevangelskogo-protestantizmu>.(in Russian)
9. Cherenkov M.M. Protestantyzm mizh Zakhidnym ta Skhidnym khrystyianstvom – konfesiinyi trykutnyk [Protestantism Between Western and Eastern Christianity - a Confessional triangle] / M. M. Cherenkov // Relihiina svoboda: spetsvypusk No2 naukovo shchorichnyka. Derzhkomnatsrelihiy Ukrainy ta Viddilennia relihieznavstva Instytutu filosofii im. H.S.Skovorody NAN Ukrainy. Zbirnyk naukovykh statey z temy “Mizhkonfesiini vidnosyny u yikh sutnosti i vyjavakh v Ukraini”. Za zahalnoi redaktsiiei A. Kolodnoho i V. Klymova. – Kyiv: Svit znan, 2010. – S. 149-152. (in Ukrainian)
10. Yarotskyi P. L. Relihiieznavstvo: pidruchnyk [Religious Studies: textbook]. – K. : Kondor-Vydavnytstvo 2013. – 442 S. – S. 182. (in Ukrainian)

Аннотация. В статье проанализированы отдельные социокультурные влияния на верующего-протестанта и на протестантскую общину как сообщество верующих с характерными для нее особенностями

внутреннего устройства, состава и функционирования. Исследование имеет региональный характер, в частности конкретизируется территория Волынского региона, где на протяжении последнего десятилетия поздний протестантизм демонстрирует устойчивую тенденцию роста своего присутствия на религиозной карте.

На основе социокультурного подхода, в основе которого понимание общества как единства культуры и социальности, которые конструируются и превращаются деятельностью человека, аккумулируется неразрывность триады личность, общество, культура, а также принципов внеконфессийности и мировоззренческого плюрализма проведено исследование образа верующего как социально-активного субъекта социума, который ощущает свое единство с коллективным «мы» и является действенным членом своей религиозной общины.

Установлено, что с периодом обретения Украиной независимости на фоне общего роста религиозности и преобладающего влияния православия в волынском обществе сформировалось протестантское сообщество, которое является экономически самостоятельным, социально организованным и проходит путь институционального оформления. Сейчас утверждается протестантский образ верующего как активного члена социума.

В условиях компенсации недостатка душевного комфорта социальной реальности виртуальной, протестантские конфессии Волынского региона демонстрируют социальную интеграцию, а верующие - экзистенциальное единство. Следовательно, в общинах поздних протестантов (хотя они не лишены проблем внутреннего развития) происходит имманентное налаживание органической коммуникации, что приводит к ощущению единства и духовной связи между верующими. Поэтому на макроуровне верующий чувствует свое единство с коллективным «мы». А Церковь и «братья и сестры» выступают своеобразными помощниками в преодолении жизненных трудностей друг к другу.

Ключевые слова: верующий-протестант, социокультурный подход, религиозная община, социализация, ценностные ориентации, социальная деятельность, коммуникация.

Abstract. The article is devoted to the analysis of individual socio-cultural influences on the Protestant believer and on the Protestant community as a community of believers with characteristics of its internal structure, composition and functioning. The study has a regional character, in particular, the territory of the Volyn region is specified, where, over the past decade, the late Protestantism has shown a steady trend of growth of its presence on the religious map.

On the basis of the socio-cultural approach, based on the understanding of society as a unity of culture and sociality, which are constructed and

transformed by human activity, the inseparability of the triad of personality, society, culture is accumulated, as well as the principles of extra-confession and ideological pluralism, a study was conducted of the image of the believer as a socially active subject of society.

It was established that with the period of gaining independence by Ukraine on the background of a general growth of religiosity and the prevailing influence of Orthodoxy, a Protestant community was formed in Volyn society, which is economically independent, socially organized and nowadays is at the stage of institutionalization. Nowadays the Protestant image of the believer as an active member of the society is being confirmed.

In the conditions of compensation of the lack of spiritual comfort of social reality by virtual reality, the Protestant confessions of the Volyn region demonstrate social integration, and the believers - existential unity. Consequently, in the communities of the late Protestants (although they are not without problems of internal development), the immanent establishment of organic communication occurs, which leads to a sense of unity and spiritual connection between believers. Therefore, at the macro level, the believer feels his unity with the collective "we". And the church and "brothers and sisters" act as a kind of helpers in overcoming life's difficulties to each other.

Key words: Protestant believer, socio-cultural approach, religious community, socialization, value orientations, social activity, communication.

Стаття надійшла до редакції 09.10.2018

О. Б. Петренко

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІДЕЇ МАТЕРИНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ: ВІД Я. А. КОМЕНСЬКОГО ДО В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

*Материнська педагогіка –
непочата цілина загальної педагогіки
В. Сухомлинський [27, с. 588].*

Анотація. У статі на основі хронологічно-проблемного підходу здійснено аналіз ідеї материнської педагогіки у спадщині видатних педагогів минулого. З'ясовано, що педагогічна ідея щодо виховання й призначення жінки-матері зазнала суттєвої трансформації – від обмеження біологічної ролі жінки до абсолютизації цінності материнського виховання для суспільства, відтак потребує об'єктивної оцінки, виокремлення раціонального відповідно до суспільного запиту і певної реалізації у соціумі.

Доведено, що видатні педагоги (Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Ф. Фенелон, Й. Г. Песталоцці, К. Д. Ушинський, М. І. Пирогов, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський та ін.) у різні часи обґрунтовували